

Wie laat zich nog raken door het nieuws? In deze voorstelling is daar geen ontkomen aan

Bregje Hofstede
Correspondent Nieuwe goden

Kunstenaar Andrea Voets zet even pijnlijke als intieme interviews met mensen van over de hele wereld op muziek en vraagt het publiek om al net zo eerlijk te zijn. Door gedeelde ervaringen blijken gebeurtenissen in China of India ineens niet meer zo ver weg.

Wanneer je binnenkomt bij een van de shows van Andrea Voets, lijkt alles erop gericht om dreiging weg te nemen. Zacht licht, een tafeltje met waterglasjes, mensen op kussens. Er staan instrumenten klaar, waaronder een harp. En achter die harp neemt een blonde vrouw plaats, Voets dus, degene die dit alles heeft bedacht.

Klinkt lieflijk, hè? En veilig. Maar dat is het niet. Een groot deel van de show bestaat uit de bijdrage van het publiek; wat hier gaat gebeuren, is voor een groot deel oncontroleerbaar. Bovendien is de thematiek loodzwaar; en dat het resultaat je keihard raakt, is misschien wel het punt.

Voets neemt telkens een groot maatschappelijk thema, en interviewt mensen die daar uit ervaring over kunnen spreken. Zo maakt ze invoelbaar hoe grote (geo)politieke krachten ingrijpen in de levens van mensen, en de banden tussen hen beschadigen. ‘Veel nieuws zou mensen diep moeten raken, maar doet dat niet. Daar wil ik iets aan doen.’

Zo hoor je in haar meest recente show *Nothing Bigger Than Humanity* de stem van een Chinese vrouw, die als tweede kind onder de eenkindpolitiek ‘zwart’ opgroeide. Haar schoentjes mochten nooit bij de deur staan; ze bestond immers niet. Er volgen ooggetuigeverslagen van Mexicaans narcogeweld, de giframp in het Indiase Bhopal en de Iran-Irakoorlog.

Intiem, direct en verpletterend

Elk relaas is intiem, direct, verpletterend, waargebeurd. ‘Als ik de tape terugluister en het is onverteerbaar zwaar zonder muziek, dan is het goed’, zegt Voets.

Vervolgens componeert ze, speciaal afgestemd op deze interviews, muziek die zij en twee andere musici live spelen. ‘Om de emotie van de geïnterviewde doorvoelbaar te maken’, zegt ze. ‘Ik wil dat die zo goed mogelijk begrepen wordt. Muziek is troostend en kalmerend, en stelt het publiek in staat om heel nare dingen onder ogen te komen.’

Elke keuze die Voets maakt is er onverbiddeijk op gericht de vertelde feiten zo diep mogelijk door te laten dringen. ‘Door reportage te combineren met muziek én een groepssetting kan ik mensen rationeel, emotioneel, onderbewust én relationeel aanspreken, allemaal tegelijkertijd. En daar hebben mensen geen verweer tegen.’

Om dezelfde reden duren de voorstellingen lang. ‘Ik ben misschien gewoon een totale humanist’, zegt ze. ‘Ik hou heel erg van mensen, en ik wil die omhelzing van de hele wereld heel groot maken, heel groot laten voelen. Daar is tijd voor nodig.’

Mensen laten meetrillen

De interviews en de muziek zijn het deel dat Voets zelf controleert, ‘maar de kern van het werk, de verbinding, heb ik niet in de hand’. Die kern bestaat eruit dat mensen uit het publiek kunnen plaatsnemen achter een microfoon. Wanneer bijvoorbeeld het Chinese ‘zwarte kind’ de wens uitspreekt om te voelen dat ze net zo veel recht heeft om te bestaan als ieder ander, dan resoneert dat bij een bezoeker die naar voren komt en vertelt over zijn grootouders, die de Holocaust overleefden en hun kinderen onzichtbaarheid aanleerden.

Voets noemt dit een ‘*point of resonance*’: een punt waarop de vertelde ervaring het leven van de kijker raakt, en waarop die uit eigen ervaring kan spreken, ook al zijn de omstandigheden en feiten van dat leven helemaal anders.

En zo komt een groep onbekenden gaandeweg op dezelfde, ongebruikelijke golflengte te zitten. Niet voor niets heet Voets’ stichting Resonate Productions.

Dit is het bijzonderste en moeilijkst beschrijfbaar deel van haar werk: Voets raakt letterlijk en figuurlijk snaren. Een voor een beginnen mensen in de zaal geluid te maken. Ze trillen mee. Waar bij ‘normaal’ theater licht, geluid en alle andere middelen worden ingezet om een verhaal over te brengen, worden ze hier ingezet om jou, het publiek, zover te krijgen dat je *jouw* verhaal overbrengt.

Dat wat de kunst in het publiek teweegbrengt, wordt vervolgens doelgericht ingebracht in het kunstwerk zelf. In sommige gevallen wordt het ook geregistreerd, en wordt het uiteindelijk deel van het aangeslagen akkoord.

De kwaliteit van de interviews is hierbij cruciaal. Uit uren aan materiaal heeft Voets de meest kernachtige citaten gekozen; daardoor, en dankzij de muzikale omlijsting, lijken mensen direct op diezelfde toon, en met zo'n zelfde kernachtigheid, te kunnen aanhaken op het gesprek. Het hele gebeuren functioneert als een soort portaal naar oprechtheid, directheid en contact, in een wereld waar de namaakversies van die dingen extreem voorradig zijn, maar de *real deal* niet.

Nergens doen alsof

Voor die besmettelijke ernst is het cruciaal dat Voets nergens doet alsof. 'Ik vertel niets na in eigen woorden; ik beperk me tot de originele interviewtape. De interactie met het publiek is journalistiek, en ik doe er alles aan om die niet-performatief te laten zijn. Ik háát het als ik ergens in het publiek zit en "voor de vorm" moet interacteren. Ik houd niet van spelen, of van spelletjes. Ik ben doodserius en alles is echt.'

Er wordt ook niets verbloemd in het gesprek. 'Ik ga geen meningsverschillen overbruggen, pijnpunten of rafels afhechten om een gesprek te laten eindigen op een positieve noot. Ik denk dat mensen slimmer zijn dan dat.' De echtheid zit niet alleen in de waargebeurde verhalen; want zelfs harde feiten kunnen iets abstracts en onechts krijgen als je ze niet 'voelt'.

De focus op persoonlijke, heftige ervaringen brengt ook een uitdaging met zich mee. Voets: '*Online sharing culture* heeft ons getraind in een soort performatieve intimiteit. Het delen van ervaringen zou snel kunnen ontaarden in een gemakkelijk soort empathieporno. We zijn er best vertrouwd mee om ons trauma op te voeren voor andere mensen, en dat lijkt dan moedig, maar het is risicovrij, omdat het is ingekapseld in het frame van "wat goed, ik heb een trauma doorbroken". Maar dit zijn afgeronde narratieven. Ze brengen niets in beweging. Ze staan origineel denken juist in de weg.'

'Waarom vertel je me dit?'

Ik betrap mezelf er soms ook op dat ik pijn en kwetsuren inzet als wisselgeld voor intimiteit: als ik jou vertel op welke manieren ik gekwetst ben, laat jij me dan ook iets zien, en zijn we dan vrienden? Maar vaak voel ik me daarna vies en lelijk: ik heb een kunstje vertoond, het klonk vals.

Voets: ‘Ik probeer zulke vaste riedeltjes te de-automatiseren. Toen we *FOR REAL* speelden in New York kwam er een vrouw naar voren die vertelde over seksueel geweld in haar jeugd. Ik zeg dan niet: wat vreselijk, hoe voelde dat? Ik heb haar afgekappt met de vraag: “Waarom vertel je ons dit nu?”

‘Dat klinkt ontzettend bruut, maar de inbedding in muziek maakt het mogelijk om dat te vragen. En dán is het antwoord verrassend. Ze zei: “Ik ben altijd bang dat ik niet dapper en eerlijk ben. Maar je moet dapper en eerlijk zijn om kunst te maken. En op deze manier kon ik deel zijn van kunst, voor één keertje.”

‘De originele uitdrukking van een persoon op dat ene moment dat ik hen spreek – dat iemand me verrast met een gedachte die ik nog nooit heb gehad – dat is het allermooiste wat er is.’

Journalistiek ritueel

Wat Voets bedrijft is een heel bijzondere vorm van journalistiek: een haast rituele vorm. Het voelt als een ceremonie, een plechtigheid. Het kenmerkende aan rituelen is: ze hebben geen publiek, alleen deelnemers. Ik leg Voets die gedachte voor. ‘Grappig, ik heb er nooit zo naar gekeken. Ik wil gewoon de meest logische voorstelling maken. Ik zie een probleem waarvan ik denk: hier kan ik iets aan doen met de vorm die ik heb, en dan moet ik vervolgens alleen nog een miljoen logische beslissingen nemen om tot het meest effectieve eindresultaat te komen.’

Het woord ‘logica’ impliceert al dat het haar als kunstenaar niet te doen is om haar individuele expressie. ‘Je kijkt niet naar een uitdrukking van Andrea Voets, de kunstenaar. Die harp waarop ik speel, die kan me bijvoorbeeld ook niet zo veel schelen. Ik beheers dat instrument toevallig, en ik weet dat weinig mensen het lelijk vinden’, lacht ze.

Ze hoeft niet te tonen wat haar als maker uniek maakt en apart zet; ze wil het hebben over de rest van de wereld, en wat we allemaal delen. Namelijk: menselijke waardigheid.

Die combinatie van veel ambitie met weinig geldingsdrang is ook wat haar een goede interviewer maakt. ‘Ik kan tijdens een gesprek heel makkelijk voelen dat ik niet besta. Mezelf helemaal uitzetten, passief opstellen, en ruimte maken voor de ander.’ Volgzaamheid en passiviteit zijn hier de instrumenten van iemand die precies weet waar ze heen wil.

‘Eenzaamheid is de dood, maar dan trager’

Voets is, zegt ze zelf, ‘gevoelig aan verborgen diversiteiten’. Gevoelig aan is wat een Vlaming zou zeggen; en inderdaad is Voets geboren in Brugge, in 1989, als kind van Nederlandse ouders. Dat bleek niet makkelijk. ‘Veel Vlamingen hebben een diepe, diepe antipathie voor Nederlanders: luid, arrogant, overheersend... Die vooroordelen zijn zo sterk, die worden zelfs geplakt op een kind van drie. Wij waren totale *outcasts*. Mensen bleven zelfs fysiek uit mijn buurt. Ik kreeg mijn eerste vrienden pas toen ik ging studeren in Nederland.’

Vandaar dus die gevoeligheid aan verborgen diversiteiten. ‘Dat zijn de lagen in iemands identiteit en persoonlijke geschiedenis die je niet meteen ziet, maar die het leven wel verregaand vormgeven, zoals de verschillen tussen Oost- en West-Duitsers na de val van de Muur, of tussen Noord-Ieren van verschillende religies. En die óók leiden tot uitsluiting.

‘Goede relaties zijn de existentiële basis van het leven zelf. Eenzaamheid is de dood, maar dan trager. En veel van onze relaties lopen spaak omdat waardigheid niet gelijk wordt verdeeld. *Jij* bent belangrijk en *jij* niet; *jij* bent mijn aandacht wel waard, en *jij* niet...’

Voets' vorige show, *FOR REAL*, draaide in zekere zin om een andere verschijningsvorm van diezelfde dynamiek: namelijk de intellectuele ondermijning van vrouwen. 'Het gevoel dat je niet meetelt, vreet aan de betekenis van je leven. Als we waardigheid gelijkjer kunnen verdelen tussen mensen worden relaties beter, en het leven veel betekenisvoller. Daar wil ik naartoe werken.'

Een rave rondom genocide

Voets werkt aan haar volgende productie: een rave rondom genocide.

'Je hebt kinderen die, wanneer ze ontdekken dat de Holocaust is gebeurd, helemaal gegrepen worden door de immensiteit daarvan, en door de gedachte: *dit hebben wij gedaan*. Ik was zo'n kind, dat dan naar de bibliotheek ging en alles erover opzocht.

'Ik heb al jarenlang interesse in genocidewetenschappers: hoe doen ze hun werk? Hoe houden ze dat vol, die voortdurende confrontatie met de duisterste kanten van de mens? En welke lessen trekken ze eruit? En toen kwam een van hen na een show naar me toe, om te zeggen: "We hebben wat jij doet nodig in ons veld." Dit was in 2023, vóór 7 oktober, ik had geen idee dat genocide hét thema zou worden.

'In de gesprekken die ik momenteel met die wetenschappers heb, proef ik dat ze heel kwaad zijn over de misdaden die ze bestuderen, maar geen uitdrukking kunnen geven aan hun emotie, want dat zou hun communicatie en je status en geloofwaardigheid als wetenschapper ondermijnen. Het is een energie van "remmen en gassen tegelijk", en de muziek moet die heftige energie weerspiegelen. En het wordt een rave omdat ik nood heb aan een overweldigende setting, om tot iedereen die dit gaat zien door te laten dringen: alles en iedereen om wie je geeft, kan morgen worden weggevaagd.

'Mensen zijn maar weinig bezig met de echt grote vragen. Dus ik trek ze toe naar die vragen. Je hebt zo'n anekdote: je kunt proberen de wereld met leer te bedekken, of je trekt schoenen aan. Ik denk dat ik koppig bezig ben om de hele wereld met leer te bedekken.'

Nothing Bigger Than Humanity is op de volgende data en plekken te zien:

- ***10 mei, Arenberg, Antwerpen***
- ***1 oktober, NTGent, Gent***
- ***20-21 oktober, Frascati, Amsterdam***
- ***21-22 november, IDFA/Meervaart, Amsterdam***
- ***25 november, festival November Music, Den Bosch***
- ***3 januari 2027, Kunstlinie, Almere***